

İzmir – Sarnıç Örneğinde Bulgaristan Göçmenlerinin Yerleşme Özellikleri

Settlement characteristics of Bulgarian immigrants: Case of İzmir-Sarnıç

Beycan Hocaoğlu*, Mustafa Mutluer

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İzmir

Öz: Teknolojideki gelişmeler ile iletişim ve ulaşımda meydana gelen gelişmeler göçmen yerleşimlerini konu alan göç araştırmalarında yeni bazı kavramlar getirmiştir. Göçe kaynaklık eden ülke ile gelinen ülke arasında göçten sonra da devam eden ekonomik, kültürel ve sosyal bağların şekillendirdiği sınır-aşırı alan kavramı bunlardan bir tanesidir. 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yerleştiği ve büyük oranda şekillendirdiği İzmir iline bağlı Sarnıç beldesi Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin göçten sonra da devam ettiği bir yer olması açısından sınır-aşırı alan kapsamı altında incelenmiş ve Bulgaristan ile devam eden ilişkilerin niteliği ve boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Göçleri, Sınır-Aşırı alan, İzmir – Sarnıç

Abstract: Developments in communication and transportation led by technological innovations bring some new concepts to the researches involved with migrations. The term of transnational space which refers to the ongoing economical, cultural and social relations between origin country and destination country is one of them. Sarnıç district of İzmir province which is mostly populated by the Bulgarian immigrants of 1989 is a place where the cultural, economical and social relations between Bulgaria still continue. The relations between Bulgaria and Turkey as an agent of transforming the trans-national spaces is taken up in this paper.

Keywords: Bulgarian immigration, transnational spaces, İzmir-Sarnıç.

1.Giriş

XIV. Yüzyıldan itibaren sınırlarına katmaya başladığı Balkan yarımadası Osmanlı İmparatorluğu için sadece sıradan bir toprak parçası değil aynı zamanda Anadolu'dan gelen Türk ve Müslüman nüfus için önemli bir iskan sahasıydı. Anadolu'dan gelen yerleşimciler ile birlikte bölgede yaşayan yerli halkın Müslümanlığa geçmesi İmparatorluk içinde asli unsur olarak kabul edilen Müslümanların oranını arttırarak Balkanları sadece idari açıdan imparatorluğa bağlı bir toprak parçası olmaktan çıkarmış aynı zamanda bir vatan haline getirmiştir. Bu nedenle 19. yüzyılda Osmanlı'nın Balkanları kaybı Ortaylı'nın değimi ile (Ortaylı, 2007) aynı zamanda bir vatanın kaybıdır. Hiç şüphesiz bu toprak kaybı ile birlikte gerileyen sınırların ardından kalan Müslüman ve Türk nüfus dönemin büyük güçlerinin yardımı ile kurulan ve Alman modeline benzer tek bir ulus devlet yaratma iddasındaki yeni oluşan Balkan devletleri için istenmeyen demografik unsurlardı. Bu nedenle Balkanlardaki ilk toprak kayıpları ile birlikte Anadoluya yönelik göçler gerçekleşmeye başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında ve Cumhuriyet tarihimizin neredeyse tamamında demografik açıdan çok büyük önem taşıyan Balkan göçleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1980'li yıllara kadar olumlu karşılanırken daha sonraki yıllarda özellikle de 1990 sonrasında yeni bir göç dalgasını arzu etmemektedir. Zira Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin ihtiyacı olan nüfus artışı Balkanlar ve Kafkasya'dan gelen göçmenler ile karşılanmaya çalışılırken 1980'li yıllarda nüfus artışı

---

* İletişim Yazarı: B. Hocaoğlu, e-posta: beycan.hocaoglu@ege.edu.tr

hızını azaltmaya yönelik değişen nüfus politikaları yurt dışından gelen göçmenler ile pek ilgilenmemektedir.

1980'li yıllardan itibaren Avrupa Birliğine girme çabası içerisindeki Türkiye için Avrupa ile fiziksel bağlantısını teşkil eden Balkanlar ve orada yaşayan ve Türkiye ile bağlantıları bulunan Müslüman-Türk halkın varlığı Türkiye açısından farklı bir anlam taşımaya başlamıştır. Bu yeni dönemde Türkiye yeni göç dalgalarını teşvik etmemekle birlikte daha önceki yıllarda gelen göçmenler ile geldikleri ülke arasındaki ilişkilerin devamını teşvik ederken Balkan ülkelerindeki Türk ve Müslüman nüfusun hak ve özgürlüklerini buldukları ülkede korunmasına destek vermektedir.

Bu açıdan bakıldığında 2007 yılında Avrupa Birliği'nin tam üyesi olan Bulgaristan ve Türkiye'deki Bulgaristan göçmenlerinin geldikleri ülke ile olan bağlantıları ve kurdukları ilişkiler ayrı bir önem taşımaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca 1950-1951, 1968-1978 ve 1989 yıllarında üç dalga halinde gerçekleşen Bulgaristan göçleri içinde 1989 yılında gelen göçmenler farklı bir yer tutmaktadır. Zira pek çok açıdan Bulgaristan ile ilişkilerini devamına olanak sağlayan koşullar 1989 göçmenleri için daha elverişlidir. Herşeyden önce 1989 göçmenleri Bulgaristan'daki asimilasyon ve/veya doğal entegrasyona en fazla maruz kalan gruptur. Diğer yandan 1990 yılında Doğu Bloğunun çökmesi ile Türkiye - Bulgaristan arasındaki sınır geçişlerinin olanaklı hale gelmesi ve yaşanan teknolojik gelişmelerin iletişimi kolaylaştırması gelinen ülke ile ilişkilerinin devamına olanak sağlamıştır.

Göçe kaynaklık eden ülke ile gelinen ülke arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal bağların devam etmesine olanak sağlayan gelişmeler göçmen yerleşimlerinin mekansal organizasyonlarına da etki yapmaktadır. Bu durum sosyal bilimler alanına ulus-aşırı veya sınır-aşırı alan kavramını getirmiştir. Bu çalışmada da öncelikle 1989 yılı Bulgaristan göçmenlerinin yerleşim alanları sınır-aşırı alan kapsamı içinde ortaya konulmaya ve ilişkilerin niteliği üzerinde durulmuştur.

2.Kuramsal Çerçeve

2.1. Sınır-Aşırı Alan Kavramı

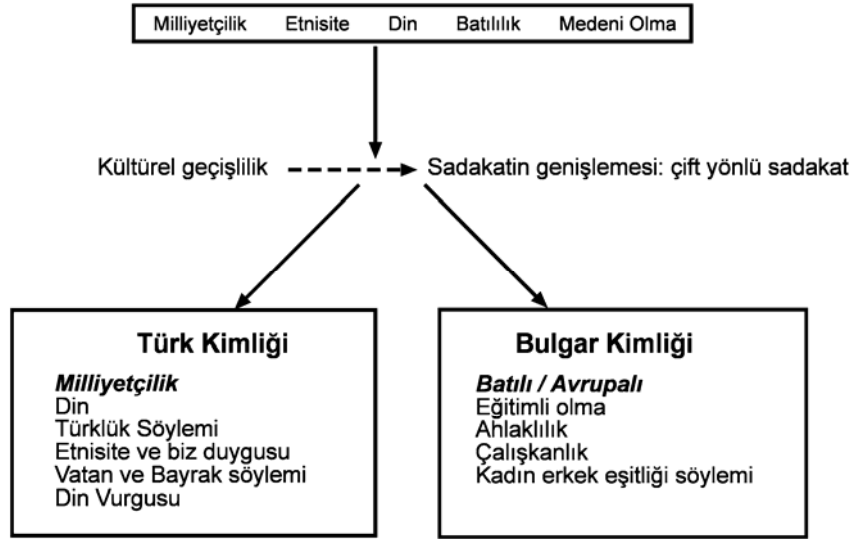
Çalışmada sınır-aşırı alan veya devlet aşırı alan kavramı Faist'in (2003) kullandığı anlamda ele alınmıştır. Faist'e göre sınır-aşırı alanlar kişiler ile kollektif topluluklar arasında ortaya çıkan ve egemen devletlerin sınırlarını aşan yoğun ekonomik, siyasal ve kültürel bağları ifade etmektedir. Ortaya çıkan bu alanlar farklı yerlerdeki insanlar, ağlar ve örgütler arasında, verili ülke sınırlarının ötesine geçen ilişkiler kurulmasına olanak sağlamaktadır (Faist, 2003). Bu anlamda sınır-aşırı alanların oluşması için geldikleri topraklara karşı aidiyet hissine sahip diaspora olarak adlandırılabilir bir göçmen kitlesinin varlığına ihtiyaç vardır. Göçe kaynaklık eden ülkeye karşı duyulan aidiyet hissi sınır-aşırı alanları oluşturan ilişkilerin gelişmesinde öncelikli rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türklüklerini yaşama iddiası ile Türkiye'ye gelen ve her fırsatta Türkiye'ye bağımlılıklarını ifade eden göçmenlerin Bulgaristan'a karşı aidiyet hissi beslemeleri çelişki gibi durmaktadır. Bu nedenle bildirimde öncelikle göçmenlerin kendilerini bu çoklu sadakat ekseninde nasıl tanımladığını ve bu sadakat ekseninin nasıl oluştuğunu ortaya koymak gerekmektedir.

2.2. 1989 Göçmenlerinin Kimlik Tanımlamaları

Kimlikler üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar hakim ve baskın tek bir kültürel kimlik yerine iletişim halindeki kimliklerin birbirlerini etkilediği ve çoklu kimlikleri oluşturduğunu ifade etmektedir (Şen, 2004). Marshall'a (1999) göre diaspora kavramı kimliklerin karışım halindeki doğasını ve diyalogunu temsil etmektedir. Çarpışma ve diyalog halinde gelişen tarih ve kültürlerin bir ürünü olarak tasavvur edilen *translokal* kavramlar olan melez, tireli ve diasporik kimlikler, yerleşik olmayan (*translokal* olan) birey ve grupların kimlik oluşumlarını açıklamayı amaçlamaktadır (Şen, 2004). Tireli kimlik kavramı kimliklerin kesin sınırlarla birbirinden uzak tutulması düşüncesine karşıt olarak, kültürlerin ve kimliklerin birbirleriyle doğal olarak etkileşim içinde bulunan, fakat aynı zamanda iki kültür ve kimlik arasında kültürel geçişliliği mümkün kılan unsurlara sahip olduğu anlayışına dayanır (Şen, 2004). Tireli kimlikler, sınırları belli alanlar arasında köprü rolü oynayan, iki yönlü kültürel

aidiyete sahip ve birden fazla kimliksele unsurlara sadakat gösteren özelliklere sahiptir, ancak yine de sadakati öncelikle ulusal kimliğe yaptığı vurgu yoluyla tesis eder (Çağlar, 2000).

Şen (2004), söylem ve içerik analizine bakarak Bulgaristan göçmenleri üzerine yaptığı çalışmada göçmenlerin kimlik inşasını çift eksenli bir aidiyet duygusu ile şekillendirdiklerini ortaya koymuştur ki bu da göçmenlerin kimlik kavramının en iyi *tireli* kimlik kavramı ile ifade edilebileceğini göstermektedir. Göçmenler söylemlerinde Türkiye ve Bulgaristan'da kabul edilen olumlulukları sahiplenirken, olumsuz özellikleri dışarıda (ötekine mal ederek) tutarak sıyrılmaya çalışırlar, iki kimlik arasında bağ kurulabilmektedir (Şekil 1) (Şen, 2004).

Şekil 1 Türkiye'deki Bulgaristan göçmenlerinin çoklu sadakat eksenine göre kimlik tanımlamaları (Şen, 2004)

3. Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'deki dağılımları

Günümüzde Bursa, İstanbul, İzmir ve Tekirdağ Balkan göçmenlerinin geleneksel göç destinasyonları olarak kabul edilmektedir. 2000 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı bu dört ilin tek başına Türkiye'deki Bulgaristan doğumlu nüfus sayısının % 75'ini kapsadığını göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1 2000 Yılı Nüfus Sayımı İlk Yedi İle Göre Türkiye'deki Bulgaristan Doğumlu Nüfus Sayısı

İL	Nüfus	%
BURSA	133.485	27,9
İSTANBUL	126.422	26,4
İZMİR	57.152	12,0
TEKİRDAĞ	44.919	9,4
KOCAELİ	19.752	4,1
KIRKLARELİ	14.652	3,1
ESKİŞEHİR	12.264	2,6
TOPLAM	408.646	85.5

Balkanlar’da gerçekleşen bu ilk göç dalgasının ardından meydana gelen diğer göç dalgaları ile gelenler de daha sonra bu illeri yerleşmek için tercih etmişlerdir. 1950-51, 1969-78 ve 1989 yıllarında gelen göçmenlerin de büyük oranda aynı illerde yerleştikleri görülmektedir (Harita 3, 4, 5).

Harita 3 1950 – 1951 göçmenlerinin Türkiye’de en çok yerleştirildikleri ilk 10 il

Harita 4 1952 – 1988 yılları arasında Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin yerleşmek için tercih ettikleri ilk on il (bu dönemde Türkiye’ye gelen 116.521 göçmenden 116.140’ı 1969 – 1978 yılları arasında gelmiştir)

Harita 5 1989 yılında Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin yerleşmek için tercih ettikleri ilk on il

Balkan göçmenlerin iskanı ile ilgilenen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünden elde edilen veriler Cumhuriyet tarihi boyunca gerçekleşen göçlerin iskanında iller arasında büyük bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte günümüze doğru yaklaştıkça gelen göçmenlerin İstanbul, Bursa ve İzmir illerini yerleşmek için daha çok tercih edildiğini göstermektedir (Tablo 2). Bu durum

hiç şüphesiz gelen göçmenlerin Türkiye'deki genel göç hareketlerine eklenerek sanayinin geliştiği yerlere yönelmesi ile ilgilidir.

Tablo 2 Cumhuriyet tarihindeki üç temel göç dalgasında Bulgaristan göçmenlerinin yerleşmek için tercih ettikleri illere göre dağılımları

İller	1950 - 51	1952-88	1989
Ankara	3,9	1,7	1,8
Balıkesir	5,9	2,4	1,7
Bursa	9,5	27,2	24
Eskişehir	4,5	6,1	3,5
İstanbul	7,5	29,6	30
İzmir	6,6	8,7	9,1
Kırklareli	4,7	3,5	2,5
Kocaeli	2,3	3,1	4,4
Manisa	5,2	2	1,4
Tekirdağ	5	6,2	11
Diğer	45	9,6	10,7
TOPLAM	100	100	100

Söz konusu iller içinde de göçmenlerin belirli ilçelerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Gaziosmanpaşa, Avcılar ve Küçükçekmece İstanbul'da göçmenlerin yoğunlaştıkları yerler iken Bursa'da Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer, İzmir'de de Bornova, Buca ve Gaziemir göçmenlerin en çok yerleştikleri ilçelerdir (Tablo 3).

Tablo 3 2000 yılı nüfus sayımına göre Bursa, İstanbul ve İzmir'de ilçeler bazında ilk nesil göçmenlerin oranları.

BURSA		İSTANBUL		İZMİR	
İlçe	%	İlçe	%	İlçe	%
Osmangazi	41,45	Gaziosmanpaşa	18,60	Bornova	34,01
Yıldırım	26,21	Avcılar	14,31	Buca	18,15
Nilüfer	15,05	Küçükçekmece	11,77	Gaziemir	13,41
Kestel	5,54	Bağcılar	9,72	Menderes	10,66
İnegöl	4,20	Büyükçekmece	8,98	Konak	6,16
Diğer	7,54	Diğer	36,64	Diğer	17,61

2000 yılı nüfus sayımında doğum yeri Bulgaristan olarak görülen nüfusun ifade ettiği ilk nesil göçmenlerin İzmir'de en yüksek olduğu yerler Bornova, Buca, Gaziemir ve Menderes olarak görülmektedir. Bu ilçeler içinde özellikle 1989 yılında gelen göçmenlerin yerleştikleri ilçeler Bornova'da Atatürk Mahallesi, Gaziemir'de Sarnıç Beldesi, Menderes'te Görece ve Seferihisar Beldeleri ve Urla'da Göçmen Mahallesi'dir (Harita 6).

Fotoğraf 2 Sarnıç Belediyesinde düzenlenen Balkan Şenlikleri

Belediye'nin resmi olarak organize ettiği kültürel çalışmaların yanı sıra bazı özel organizasyon şirketleri de Bulgaristan'da popüler olan şarkıcılara Sarnıç'ta konserler ve imza kampanyaları düzenlemektedir.

Son yıllarda ortaya çıkan en yeni sınır-aşırı ilişkilerden birisi de eğitim ile ilgili olmaktadır. Türkiye'de üniversite sınavlarının zorluğunun aksine üniversite giriş sınavlarının çok daha kolay olduğu Bulgaristan'a pek çok öğrenci gitmiştir. Göçmenlerin Bulgaristan üniversitelerine olan bu ilgisi nedeniyle her yıl üniversite kayıtları başlamadan önce Bulgaristan'ın değişik üniversitelerinden görevliler belediye veya BAL-GÖÇ himayesinde Türkiye'ye gelerek okullarını tanıtmaya çalışmaktadırlar (Fotoğraf 3 – 4)

Fotoğraf 3 Çifte vatandaşlıkları bulunan Bulgaristan göçmenlerine yönelik Bulgaristan'da üniversite eğitim reklamları

Fotoğraf 4 Sofya Teknik Üniversitesi'nin Türkiye'deki tanıtım toplantısı

Günümüzde gittikçe artan bir şekilde en çok dikkati çeken gelişmelerden birisi de sadece İzmir'de değil neredeyse 1989 göçmenlerinin yoğun olarak bulunduğu bütün yerleşme alanlarında gelişen siyasal ilişkilerdir. 1989 göçmenlerinin büyük bir çoğunluğunun Türk vatandaşlığının yanı sıra Bulgaristan vatandaşlığını da taşımaları Bulgaristan'da bulunan siyasi partilerin ve özellikle de Hak ve Özgürlükler Hareketi partisinin dikkatini seçimler öncesi yürütülen kampanyalarda buraya yöneltmiştir. Seçim kampanyaları esnasında Hak ve Özgürlükler Hareketi milletvekili adayları Sarnıç'a gelerek göçmenlerden oy istemektedirler (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5 2005 Bulgaristan Genel Seçimleri öncesinde Hak ve Özgürlükler Hareketinin Türkiye'deki toplantısı

Bulgaristan ile olan bu yoğun ilişkiler Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ulaşımın da zorunlu olarak artmasına neden olmuştur. Bugün Türkiye'deki pek çok göçmen mahallesinde olduğu gibi

Sarnıç'tan da Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere değişik otobüs firmaları her gün otobüs seferleri düzenlenmektedir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6 Türkiye – Bulgaristan arasında her gün otobüs seferleri düzenlenmektedir.

5. Sonuç

1990'lerde Doğu Bloğunun çökmesi ve daha sonraki yıllarda Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girmesi Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin düzelmesine neden olmuştur. Bu durum Türkiye'deki Bulgaristan göçmenlerinin göçten sonra da geldikleri ülke ile bağlarının devamına olanak sağlamıştır.

Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'deki yerleşmelerinde belirli alanlarda toplanması Bulgaristan'daki yaşantı, adet ve geleneklerini devam etmelerine olanak sağlarken yaşadıkları alanların sınır-aşırı karakterinin kuvvetlenmesine de katkı yapmaktadır.

Önceleri sadece oldukça seyrek aralıklarla gerçekleşen otobüs seferlerinden ibaret olan ilişkiler günümüze doğru yaklaştıkça nitelik ve nicelik olarak gittikçe artmaktadır.

Referanslar

- Çağlar, Ayşe, 2000, "Tire'li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar", Toplum ve Bilim No: 84
- Faist, Thomas, 2003, "Sınırları Aşmak, Devletaşırı Alan Konsepti", Devletaşırı Alan (ed. Thomas Faist), Bağlam Yayınları 202, p: 15-56, İstanbul
- İpek, N., 1999, Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Marshall, Gordon, 1999, Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara,
- Ortaylı, İ., 2007, Son İmparatorluk Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul
- Şen, Hasan, 2004, "Çoklu Sadakat Ekseninde Türk Göçmenleri", Sosyoloji Dergisi No: 12-13, p:37-60, İzmir, 2004